

Török Péter – Tóth Katalin

A keresztény roma szakkollégisták házasságképe

A Magyarországon működő történelmi egyházak közül a Katolikus, a Református és az Evangélikus Egyház 2011-ben megalapította a Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózatot (KRSZH). Jelen tanulmány egyrészt rövid áttekintést kíván adni a magyarországi történelmi egyházak által működtetett roma szakkollégiumok hálózatáról, másrészt ismerteti a hallgatók körében végzett hárompilléres kutatást. A kollégiumi hálózat egyik eredménye az értelmiségivé váló roma fiatalok párkapcsolati lehetőségeinek kedvező alakulása. A tanulmány ezért mutatja be a hallgatók sikeres házasságról alkotott elképzeléseit, összevetve a hasonló korú nem roma magyarok elképzeléseivel.

Az értelmiségivé vált cigány fiatalok identitásának alakulásával, identitásvesztésével, a roma értelmiség helyzetének változásával széles körű irodalom foglalkozik (Kende, 2005; Lukács, 2011; Szabóné, 2005; Tóth, 2004). Az identitásvesztés egyik oka, hogy az értelmiségivé vált cigány fiatalok igen nagy hátrányokkal indulnak a párválasztás, pontosabban a pártalálás terén: a romák számára túlságosan képzettek, a nem romák számára azonban képzettségük ellenére továbbra is cigánynak számítanak.¹ A roma szakkollégiumok – többek közt – ebben is segíthetnek, amennyiben az ott tanuló, értelmiségivé váló cigány fiatalok közti ismeretségek párkapcsolattá, házassággá fejlődnek. Az ilyen pároknak – és gyermekeiknek – jóval nagyobb az esélye arra, hogy megőrizték eredeti roma identitásukat, miközben a magyar társadalomba való integrációjuk is biztosítottabbnak látszik.

De felvetődik a kérdés, hogy milyen értékekre épül az ő házasságuk? Mennyiben különböznek ezek a nem roma magyarok házasságával kapcsolatos értékeitől? Jelenthet-e ez újabb konfliktusforrást, avagy – éppen ellenkezőleg – a hasonló értékek elősegíthetik az integrációt? Tanulmányunk ezekre a kérdésekre keresi a választ.

A KRSZH története és szerkezete

A magyarországi cigányság hátrányos szociális, gazdasági és kulturális helyzetére reagálva² a három történelmi egyház és különféle szervezeteik³ úgy határoztak, hogy kidolgozzák a roma integráció

keresztény alternatíváját.⁴ Ennek eredményeképpen alakult meg a Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat, amely lazán összeköti azokat az intézményeket, melyek vállalták, hogy ellátást biztosítanak a magyar felsőoktatási rendszerbe bekerült roma diákok számára. Habár a KRSZH vezetőségi pozíciója évenkénti váltással rotálódik, és rendszeres találkozók keretében információt cserélnek, tapasztalatokat osztanak meg egymással, a résztvevő intézmények függetlensége és autonómiája biztosított. A szakkollégiumok saját maguk szervezik az életüket, és minden külső befolyásoló tényező nélkül döntenek a szervezeti felépítésükről. Az egyetlen elvárás az, hogy az alábbi három modul részét képezze a tantervnek: a magyar-roma integráció elősegítése, a keresztény értékrend és a társadalmi szerepvállalásra való felkészítés.

A három fő irányelvnek megfelelően a szakkollégiumba járók különféle lehetőségeket vehetnek igénybe. Tanulmányaik során többek között tutoriális keretek között egyetemi tanárok segítik őket, legyen szó akár a nyelvvizsgára való felkészülésről is. A KRSZH legfőbb célkitűzése a roma/cigány fiatalok magyar társadalomba történő integrációja. Miközben ezzel szükségszerűen velejár a magyar identitás fejlődése, a szakkollégiumok erősíteni szeretnék a roma identitást is. Sőt, leginkább azt szeretnék elérni, hogy *pozitív* roma identitás alakuljon ki és szilárduljon meg a hallgatókban. Ezt elősegítendő a roma kultúra tanítása nagy hangsúlyt kap. Nem meglepő módon az alapítók céljai között szerepel egy stabil keresztény világszemlélet közvetítése is. A diákoktól elvárják

az aktív társadalmi szerepvállalásra való felkészülést, társadalmi párbeszéd kezdeményezését és a társadalmi felelősségvállalást. A végcél azonban mégis az, hogy a diplomás fiatalok egyszer majd visszatérjenek az eredeti közösségükhöz. Ezt előmozdítandó bátorítják és segítik a családdal és a származási közeggel történő kapcsolattartást.

A három fő irányelven kívül van még egy közös jellemzője a szakkollégiumoknak. Működési szabályzatuk szerint szívesen felvesznek tagjaik közé nem roma tanulókat is a célból, hogy az együttélést elősegítsék, ám az arányuk nem haladhatja meg a 25%-ot. Egyetlen szakkollégium kivétel ez alól, ahol kizárólag roma hallgatók vannak, a többi helyen befogadják a nem roma diákokat is (Forray – Marton, 2012).

A kutatás három pillére

A Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézetének (MHI) kutatói 2011-ben találkoztak a diákokkal, amikor a hallgatók először léptek be az ország legrégebbi és a közelmúltig kizárólagosan orvosi képzést nyújtó, nagy presztízsű egyetemére. A hátrányos helyzetű roma/cigány hallgatóknak nemcsak a magas szintű elvárásokból fakadó stresszel kellett megküzdeniük, hanem alkalmanként bizony az előítéletekből és kulturális különbségekből adódó konfliktushelyzetekkel is. Az MHI munkatársai ezért úgy döntöttek, hogy igény esetén lehetővé teszik számukra a konfliktuskezelő pszichodráma foglalkozásokon és személyes tanácsadáson való részvételt. Arra is módjuk nyílt, hogy egyetemi keretek között részt vegyenek egy kutatásban. A vizsgálat három részből állt: egy életútinterjúból, kapcsolatiháló-elemzésből és értékrend-vizsgálatból. A kutatásban azon orvosi egyetemisták vettek részt, akiket az első, a jezsuita rend által életre hívott roma szakkollégium tagjai közé fogadott. A kutatást mind a Semmelweis Egyetem, mind a jezsuita rend jóváhagyta.

Az egyetemen és a jezsuita szakkollégiumban tapasztalható fokozott médiaérdeklődésnek köszönhetően más intézmények, sőt még privát személyek is szerettek volna kutatásokat végezni. A szakkollégiumot elárasztották a különféle kutatásokkal kapcsolatos megkeresések, a hallgatókat pedig egyre többen zaklatták kérdőívek kitöltésével és interjúkkal. A jövőbeni konfliktusok elkerülése

céljából a roma szakkollégium vezetői felkérték a Mentálhigiéné Intézetet stratégiai partnernek, és megbízták a kutatások koordinálásával az egész hálózatra kiterjedően. Ez azt jelentette, hogy a háromrészes kutatásban az öt keresztény szakkollégium összes hallgatója részt vett. A kísérleti (pilot) vizsgálatot a budapesti szakkollégisták 2011-12-es évfolyamán végezték. Nyilvánvalóvá vált, hogy valószínűleg a heves médiafigyelem és a kutatók érdeklődésének hatására a diákok nagyon érzékennyé, óvatossá és tartózkodóvá váltak azzal kapcsolatban, hogy az életükről bármilyen információt megosszanak. Amikor megkérték őket, hogy vegyenek részt a kutatásban, irreális félelmek támadtak, például hogy ha kitörne a harmadik világháború, a személyazonosságuk kiderülhetne. Ezért többször hangsúlyozni kellett az anonimitást és az önkéntes részvételt.

Az életútinterjú keretében a hallgatókat arra kérték, mondják el, hogyan jutottak el jelenlegi helyzetükhöz, ki segített nekik, milyen az identitásuk, stb.⁵ Megkérdezték őket arról is, mit gondolnak: példaképévé/ideáljává és szerepmodelljévé válhatnak-e más roma/cigány gyerekeknek⁶. Az életútinterjúk átlagosan három órát vettek igénybe.

A szociális háló vizsgálata az úgynevezett network-napló (Huszi, Dávid – Vajda, 2013) módszerrel történt. A diákokat arra kérték, hogy egy héten át jegyezzék fel azoknak az embereknek a nevét (álnévvel) és a nemét, a hozzájuk fűződő kapcsolat minőségének megjelölésével, akikkel aznap bármilyen kommunikációs csatornán, pl. élőszó, internet, skype, minimum öt percet beszélgettek. Nem számított kontaktusnak, ha valakit csupán üdvözöltek.

Ez volt az a kutatási terület, amely rámutatott, hogy a megkérdezettek több mint fele párkapcsolatban él (Török – Lukács – Dávid, 2014). A párok többsége (69%) cigány, továbbá szinte kizárólag (86%-ban) felsőoktatásban részt vevő, illetve már felsőfokú végzettséggel rendelkező személy. És ami a legfontosabb, a párok 62%-a, azaz körülbelül kétharmada szintén szakkollégista.

A kutatók a roma értelmiség identitás- és értékrend-változását leszámítva vajmi keveset tudnak az általános értékszemléletükről. Talán egyetlen, legalábbis részben ezzel a témával foglalkozó kivételként említhető Kyuchukov tanulmánya (2011), aki azt vizsgálta, hogy a hagyományos értékek – mint például a lányok szüzességének

megőrzése – miként befolyásolja a roma/cigány lányok iskolai esélyeit Bulgáriában. Mint ahogy ez a roma lányok szüzességével kapcsolatos példából is kitűnik, az egyén illetve a társadalmi egységek értékrendje szociológiai szempontból nagyon fontos. Ha egy adott társadalomban, vagy annak egy alcsoportjában bizonyos értékek elfogadottak és legitimalizáltak, ezek meghatározó jelleggel fognak normák és viselkedési minták alapjául szolgálni (Morel, 1989).

Az Európai Értékrend Vizsgálat (European Values Studies, EVS) valószínűleg a leggonoszabban kidolgozott komplex módszer, amellyel longitudinális vizsgálat keretében elemezni lehet az európai kontinens alapértékeit. Mostanáig négy alkalommal 1981-ben, 1990-ben, 1999-ben és 2008-ban került sor erre a vizsgálatra az európai társadalmak körében, beleértve Magyarországot is. A hallgatók értékrendjének mérésére az Európai Értékrend Vizsgálat adaptált kérdőívét használtuk.⁷ Míg az eredeti kutatás kérdezőbiztosokat alkalmaz, az adaptált verzió önkitöltős, melyet a módosított kérdőív instrukciói tesznek lehetővé. A diákokat arra kéri, hogy egyedül töltsék ki a kérdőívet. Ha azonban mégis kérdésük lenne, a helyszínen lévő kutatókhoz fordulhatnak.

A roma szakkollégistákon először az EVS-kérdőív adaptált verzióját használták, ám hamar nyilvánvalóvá vált, hogy ennek több iteme nem alkalmazható, vagy nem értelmezhető a diákok számára. Kutatásunk második évében ezért a kérdőív egy átdolgozott verzióját alkalmaztuk, kihagyván azokat az itemeket, amelyeket szükségtelennek ítéltünk. Azonban a demográfiai adatokon kívül ez a rövidített kérdőív is tartalmazta a demokráciával, munkával, házassággal, családdal, vallással, másokba, illetve intézményekbe vetett bizalommal, gyermeknevelési problémákkal, társadalmi felelősséggel, regionális identitással, erkölcsi kérdésekkel kapcsolatos nézetekre vonatkozó témákat. A kutatók tervei szerint a diákok értékrendjének és a szociális hálójának tudományos vizsgálata longitudinális jellegű. A diákoktól azt várták, hogy a szociális hálójukkal kapcsolatban évente szolgáltatassanak adatot, míg az értékrendjüket a kollégiumba történő belépéskor és az egyetem elvégzésekor vizsgálják. Nézzük meg most ezen értékek alapján, hogy milyen szerepet tölt be a család és házasság a roma szakkollégiumi hallgatók, a velük azonos magyar korosztály, illetve a magyar társadalom egésze körében.

A házassággal, családdal kapcsolatos vélemények

Nemzetközi és magyar összehasonlító vizsgálatok egyaránt azt találták, hogy Magyarországon tradicionális társadalmi gondolkodás jellemző, amely a család, házasság és a gyermek hármának jelentőségét fogalmazza meg. Az EVS magyar populáción felvett eredményei alapján kijelenthető, hogy a 29 évnél fiatalabb korosztály 86%-a úgy gondolja, hogy „a boldogsághoz szükség van a házasságra vagy egy tartós és stabil partnerkapcsolatra”, és csupán kicsivel több mint az egyötöde (27%) gondolja azt, hogy „a házasság idejétmúlt intézmény”. Ezt támasztja alá az emberek 94%-ának (a fiatalok 92%-ának) azon véleménye, hogy „egy gyermeknek apára és anyára is szüksége van ahhoz, hogy boldogságban nőjön fel”. Ez a hagyományos felfogás megmutatkozik a nemi szerepekről vallott nézetek tekintetében is. Mindezek tudatában érdekesnek és némileg ellentmondásosnak tűnhet az a jelenség, hogy a család mint társadalmi intézmény nagy változásokon megy át: „egyre kevesebb a hagyományos, ideálisnak tekintett családmódelben élők aránya, ennek jellemző mutatói a házasságkötések csökkenő száma, a magas arányú válás” (Ádám – Rosta 2010 : 85).

A teljes magyar populációra vonatkoztatott értékrend-kutatás azt találta, hogy az emberek életében a család áll a legfontosabb helyen, ezt követi a munka, majd a barátok/ismerősök. A rangsor negyedik helyére került a szabadidő; a vallás és a politika pedig a legkevésbé fontos tényezőnek bizonyult.⁸ A 29 év alatti magyar korosztály esetében szintén a család szerepel az első helyen, ám az ezt követő sorrendben találunk némi eltérést. A fiataloknál a barátok/ismerősök fontossága megelőzi a munkát, amely a szabadidővel holtversenyben a harmadik-negyedik helyre került. A vallás és politika az ő esetükben is utolsóként szerepel. A roma szakkollégistáknál is a család áll az első helyen, de az ő esetükben a munka éppoly fontos, mint a barátok és ismerősök; vagyis ez a kettő áll holtversenyben a második-harmadik helyen, s csak ezután jön a szabadidő. Náluk is a vallás és a politika zárja a sort. Megjegyzendő azonban, hogy a roma szakkollégisták minden egyes tételt fontosabbnak tartottak saját életükben, mint a magyarok, illetve a velük egykorú magyarok.

A családi értékek kapcsán természetesen szólni kell a szülők iránt érzett felelősségvállalásról is. A romák szüleikkel szembeni valamelyest erősebb felelősségérzetét támasztják alá a következő kutatási eredmények: 83%-uk azt gondolja: „*leginkább a felnőtt gyermek felelőssége a beteg szülő gondozása*”, szemben a nem roma populáció 81%-ával. Különbséget találunk a szülők iránti érzelmeket illetően is. Amíg a nem roma lakosság 75%-a, addig a szakkollégisták 78%-a véli úgy, hogy „*a szülőket mindig szeretni, tisztelni kell*”. Hasonlóképp, míg a roma szakkollégisták kétharmada (66%-a) szerint „*a felnőtt gyermeknek kötelessége gondoskodni a szüleiéről*”, ezt a véleményt az őket befogadó társadalomnak csupán 58%-a osztja.

Gyermekcentrikusságunkat tükrözi, hogy a magyar lakosság 88%-a úgy véli, „*egy nőnek szüksége van gyermekekre ahhoz, hogy teljes legyen az élete*”, 70% pedig ugyanezt gondolja a férfiak vonatkozásában is. A fiatal, 29 év alatti korosztálynál ezek az értékek valamivel alacsonyabbak: 77, illetve 61%. Abban a kérdésben viszont, hogy mennyire elfogadott az olyan nő, aki gyermeket szeretne, de ehhez nem kíván társat, férjet magának, nincs lényegi különbség a magyar társadalom egésze, illetve a fiatalabb korosztály megítélésében (51 szemben az 53%-kal).

Hasonlóképpen nincs lényeges eltérés a fiatalok és az egész magyar társadalom véleménye alapján abban a kérdésben sem, hogy a férfiak

ugyanúgy tudnának-e gondoskodni a gyermekekről, mint a nők. A teljes társadalom 72%-a értett ezzel egyet, a fiataloknak pedig a 70%-a. Hasonló volt az abortusz kérdéskörének megítélése is. Ha egy család már nem szeretne több gyermeket, akkor mind a társadalom, mind pedig a fiatalok 70%-a véli elfogadhatónak az abortuszt mint születésszabályozási eszközt. De abban az esetben sincs lényeges eltérés, ha egy nő férj vagy társ hiányában nem kíván egyedül gyermeket nevelni; ekkor a fiatalok 55%-a – szemben a társadalom 59%-ával – tartja megengedettnek az abortuszt. Érdekes viszont rámutatni arra, hogy ebben az esetben már kevésbé megengedők, azaz az egyedülálló nő terhességmegszakításával szemben kevésbé toleránsak, mint a családban, párkapcsolatban élő nőknél. Természetesen ez utóbbiakkal szemben a toleránsabb véleményt az is előidézheti, hogy ott már van egy, esetleg több gyermek is.

Jelentősebb viszont az eltérés a már megszületett gyermekekért érzett felelősség megítélésében. Amíg a magyar társadalom bő háromnegyede (77%) tartja úgy, hogy a gyermekekért kötelességük a szülőknek mindent megtenniük, addig a fiataloknak csak harmada (68%) van ezen a véleményen. Óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy önmaguk későbbi kényelmét igyekeznek ezzel előre megalapozni, avagy saját, negatív tapasztalataik alapján állítják ezt?

1. táblázat

A roma szakkollégisták, a velük megegyező korú magyarok (<29 év), illetve a magyar társadalom egészének véleménye néhány házassággal, családdal kapcsolatos kérdést illetően (az egyetértők százalékos arányában)

Vélemény	Egyetértők %-os aránya		
	Roma szakkollégisták	Magyar fiatalok (<29)	Magyar társadalom
A házasság idejétmúlt intézmény	3	27	20
A boldogsághoz szükséges a házasság, párkapcsolat	90	86	88
Helyénvaló a házasság nélküli együttélés	69	81	69
A gyermeknek apára és anyára is szüksége van	91	92	94
Nő elfogadása, ha gyermeket igen, de párt nem akar	20	53	51
Apák (=anyák) képesek gyermekről gondoskodni	72	70	72
A gyermekekért kötelesség mindent megtenni	78	68	77
Abortusz megengedett, ha a nő nincs férjnél	22	55	59
Abortusz megengedett, ha a pár nem akar több gyermeket	33	70	70
A nőnek szükséges a gyermek a teljes élethez	84	77	83
A férfinak szükséges a gyermek a teljes élethez	66	61	70

Magyarázat: *Dőlt szedés:* legmegengedőbb csoport

Vastag szedés: legkonzervatívabb vélemény

Az 1. táblázat azt mutatja be, hogy mindehhez hogyan viszonyul, hogyan illeszkedik a keresztény roma szakkollégisták családdal, házassággal, gyermekneveléssel kapcsolatos elképzelése.

A roma szakkollégista fiatalok adataiból egy markánsabban hagyományos, konzervatívabb, család- és gyermekcentrikus értékrend körvonalazódik. Szinte alig akad köztük, aki idejétmúltan tartaná a házasságot, s jóval kevesebben fogadják el a gyermeket egyedül nevelő nőt vagy az egyedülálló nő terhességmegszakítását. De hasonlóan kevésbé megengedők az abortusszal abban az esetben is, ha a pár úgy gondolja, hogy már nem szeretnének több gyermeket. Számos más esetben is az ő értékeik mutatják a legkonzervatívabb szemléletet, bár ezeknél a többiek értékei vagy legalább a másik két csoport közül az egyiké meglehetősen hasonló. Így például a cigány fiataloké a legkonzervatívabb vélemény abban, hogy a boldogsághoz szükséges a házasság vagy egy stabil párkapcsolat, vagy hogy a gyermekekért kötelesek a szülők mindent megtenni, illetve hogy a nő számára a teljesség érzéséhez szükséges a gyermek.

Mutatkozik tehát néhány eltérés a szakkollégisták és a magyar társadalom, illetve a szakkollégistákkal azonos korcsoportú magyarok felfogásában a házasság és a család fontosságát illetően. Érdekes megvizsgálni azt is, hogy a sikeres házasság feltételeiről alkotott véleményükben van-e valamiféle eltérés a szakkollégiumi fiatalok és a többiek között.

A sikeres házasság feltételeiről alkotott elképzelések

A sikeres házasság szakirodalom által elemzett feltételeinek, illetve a magyar társadalom erről vallott véleményének alapos elemzése olvasható Török – Martos – Horváth-Szabó írásában (2010). Jelen tanulmányunk céljából elegendő annak ismerete, hogy mind a szakirodalmi szemle, mind pedig az EVS elemzése a sikeres házasság három fő tényezőjét különbözteti meg. Ezek a közös meggyőződésrendszer, a kapcsolati rendszer, valamint a külső tényezők.

A közös meggyőződés rendszeréhez tartoznak az értékek, attitűdök, világnézeti kérdések, azaz a hasonló társadalmi származás, azonos

politikai és vallási nézetek. A kapcsolati rendszerbe sorolandó például a hűség fontossága, a háztartási teendők megosztása, a gyermekek szerepe a házasságban, a konfliktusok megbeszélése, a harmonikus szexualitás, a lehetőség a függetlenségre, vagyis az autonómia és a szabadidő kérdése. A külső tényezőket az anyagi, lakhatási feltételek, a társadalmi transferek képezik, illetve ezekhez a transferekhez és a függetlenséghez kapcsolódóan a megfelelő távolság a rokonoktól, szülőktől. Hogy az egyes tényezőket alkotó részeknek milyen fontosságot tulajdonít a magyar társadalom, illetve a roma szakkollégiumi hallgatók közössége, azt a 2. táblázat szemlélteti. Az eltérések statisztikai szignifikanciaszintjét itt nem ellenőriztük, hisz igen nagy valószínűséggel különbség van egy fiatalabb, speciális etnikai-felekezeti háttérű értelmiségivé váló korcsoport és az idősebbeket is magában foglaló, egész társadalmat reprezentáló minta között.⁹ Az adatok ismertetését azonban igen fontosnak tartjuk, mert ez mutatja, hogy milyen társadalmi érték-kontextusba helyeződik a roma szakkollégiumi fiatalok értékrendje, elképzelése a sikeres házasság feltételeiről.

Mind a magyar társadalom, mind pedig a roma szakkollégisták fontosabbnak¹⁰ vélik a kapcsolati rendszert és a külső feltételeket, mint a közös meggyőződésrendszert, holott a szakirodalom szerint ezek megléte is igen fontos (lenne). Míg a szakkollégisták – feltehetően saját helyzetükre reflektálva – a magyar társadalom átlagához képest kevésbé tartják meghatározónak az azonos társadalmi származást, addig a közös vallásos hit számukra fontosabb. Ez természetesen a keresztény szakkollégiumi háttérből is eredhet.

Szembevetendő az is, hogy a felekezeti szakkollégisták számára a külső feltételek – úgy mint megfelelő jövedelem és lakás, illetve a különélés az apóstól, anyóstól – rendre kevésbé fontosként értékelődtek, mint a magyarok esetében. De érdemes arra is figyelni, hogy mind a magyar társadalom, mind pedig a roma szakkollégisták számára az összes tényező közül a férj és feleség közt felmerülő problémák megbeszélésére irányuló készség megléte a legfontosabb, ezt követi mindkét csoport esetében a hűség igénye. A harmonikus szexuális viszony a magyarok számára valamivel fontosabbnak tűnik, mint a szakkollégista fiatalok számára.

2. táblázat

A sikeres házasságban szerepet játszó tényezők vélt fontossága a magyar társadalom és a roma szakkollégiumi hallgatók véleményében

Fő tényező	Mennyire fontos?	Roma szakkollégium		Magyar társadalom	
	1: nagyon fontos, 2: inkább fontos, 3: nem nagyon fontos	„Nagyon fontos” előfordulási gyakorisága (%)	átlagérték	„Nagyon fontos” előfordulási gyakorisága (%)	átlagérték
Közös meggyőződés-rendszer	Azonos társadalmi származás	9,9	2,60	12,1	2,45
	Közös vallásos hit	17,4	2,43	7,2	2,66
	Egyetértés politikai kérdésekben	8,3	2,60	9,3	2,53
Kapcsolati tényezők	Hűség	94,2	1,06	88,9	1,11
	Gyerekek	81,8	1,18	69,6	1,35
	A háztartási teendők megosztása	44,6	1,66	55,0	1,51
	Készség a problémák megbeszélésére	97,5	1,03	89,8	1,10
	Harmonikus szexuális viszony	78,5	1,22	85,9	1,16
	Legyen idő saját barátokra, hobbitra	62,8	1,41	62,1	1,40
Külső feltételek	Megfelelő jövedelem	28,9	1,90	66,9	1,38
	Megfelelő lakás	40,5	1,73	63,3	1,40
	Külön élni apóstól, anyóstól	57,0	1,51	62,4	1,46

3. táblázat

A sikeres házasságban szerepet játszó tényezők vélt fontossága a roma szakkollégiumi hallgatók és a velük egykorú magyar fiatalok véleményének összehasonlításában (minél alacsonyabb az átlagérték, annál fontosabb a tényező)

Fő tényező	Mennyire fontos a sikeres házassághoz? 1: nagyon fontos, 2: inkább fontos, 3: nem nagyon fontos	Roma szakkollégium	Magyar fiatalok
		Átlagérték	átlagérték
Közös meggyőződés-rendszer	Azonos társadalmi származás	2,60**	2,44
	Közös vallásos hit	2,43***	2,66
	Egyetértés politikai kérdésekben	2,60	2,54
Kapcsolati tényezők	Hűség	1,06*	1,12
	Gyerekek	1,18***	1,36
	A háztartási teendők megosztása	1,66**	1,51
	Készség a problémák megbeszélésére	1,03**	1,11
	Harmonikus szexuális viszony	1,22	1,15
	Legyen idő saját barátokra, hobbitra	1,41	1,40
Külső feltételek	Megfelelő jövedelem	1,90***	1,39
	Megfelelő lakás	1,73***	1,41
	Külön élni apóstól, anyóstól	1,51	1,48

* p<0,1

** p<0,05

*** p<0,001

Az említett speciális etnikai-felekezeti háttérű értelmiségivé váló korcsoport miatt azonban szükséges azt is megvizsgálni, hogy a roma szakkollégiumi fiatalok a velük hasonló korú magyar fiatalokkal összehasonlítva¹¹ milyen véleményt nyilvánítanak az egyes tényezők fontosságáról (3. táblázat). Nem meglepő, hogy a nem roma fiataloknak a sikeres házasságról alkotott véleménye jóformán alig tér el a magyar társadalom egészének a véleményétől (lásd 2. táblázat). Tehát ugyanazok a jellegzetességek itt is megfigyelhetők: a kapcsolati és külső tényezők fontosabbak, mint a közös meggyőződésrendszer, de ezen belül a szakkollégisták számára a közös vallásos hit azért fontosabb. A külső feltételek is kevésbé játszanak szerepet a cigány fiataloknál, mint a nem romáknál. Hasonlóképpen a harmonikus szexuális viszony sem annyira meghatározó a szakkollégiumi hallgatók sikeres házasságról alkotott elképzelésében, mint a nem roma fiatalokéban.

A szakkollégisták véleményeltéréseinek statisztikai próbája azonban jelzi, hogy a megfigyelt hagyományosabb, konzervatívabb felfogás jelentősen eltér a nem roma fiatalok – és így áttételesen a magyar társadalom – értékrendjétől. Az éppen egytucatnyi tényező kétharmadánál a roma fiatalok véleménykülönbsége szignifikánsan különbözik a velük hasonló korú magyarokétól. Nincs jelentős különbség a politikai kérdésekben való egyetértés fontosságáról vallott nézetekben, a harmonikus szexuális viszony és a szabadidő fontosságában, illetve annak megítélésben, hogy mennyire szükséges külön élni a rokonoktól.

Összegzés helyett...

Tanulmányunk arra kereste a választ, hogy a keresztény roma szakkollégiumi hallgatók családdal, házassággal kapcsolatos értékfelfogása jelenthet-e újabb konfliktusforrást, avagy – éppen ellenkezőleg – a hasonló értékek elősegíthetik-e az integrációt.

A potenciális konfliktusforrások szempontjából azt gondolnánk, hogy különösen fontos figyelni azokra a különbségekre, amelyek statisztikai eltérése igen erős (ilyenek az azonos hitrendszer, gyermekek szerepe, megfelelő jövedelem és lakás fontossága). Ezek közül azonban, ahogy már korábban is jeleztük, éppen az látszik, hogy a cigány fiatalok a külső feltételeknek ki-

sebb szerepet tulajdonítanak, mint a magyarok. Mindebből az következhet, hogy a roma szakkollégiumi fiatalok valószínűsíthetően hasonló vallású társat keresnek (vagy találnak a kollégiumban), s számukra a gyermekek léte stabilizálóbb a házasságban. Ez utóbbi azonban csak és annyiban lehet további konfliktus forrása, amennyiben esetükben is jelentősen nagyobb számú gyermekvállalásról lesz szó, mint a nem roma származású kortársaiknál. Hogy mindehhez a külső körülmények fontosságának viszonylagos alábecslése mennyiben okoz további konfliktust, az nagymértékben attól függ, hogy a roma szakkollégiumokból kikerülő fiatalok kortársaikéhoz képest milyen egzisztenciális feltételeket tudnak teremteni maguknak. Feltételezhető, hogy végzettségük és a kollégiumokban szerzett kapcsolati tőkéjük alapján életkörülményeik nem fognak jelentősen eltérni honfitársaikétól, illetve maguk sem fognak ezeknek akkora jelentőséget tulajdonítani.

Összességében tehát a szakkollégisták értékrendjét vizsgáló felmérésünk eredményei azt mutatják, hogy elképzelésük a családról, házasságról inkább egy konzervatívabb szemléletet tükröz. Ennyiben ez lehet konfliktusforrás, de akkor már az egész magyar társadalom felelőssége is, hogy világosan lássuk, itt nem a roma-nem roma ellentétről van szó.

Irodalom

Ádám, Sz. – Rosta, A. (2010): Nemi szerepek. Pp. 81–113. In Rosta, G. & Tomka, M. (szerk.) *Mit értékelnek a magyarok? Az Európai Értékrend Vizsgálata 2008. évi magyar eredményei* Budapest: Agóra IX. OCIFE Magyarország – Faludi Ferenc Akadémia.

Ashford, S. A. & Halman, L. (1994): Changing attitudes in the european community. In C. Rootes & H. Davis (Eds.), *Social change and political transformation* (pp. 72–85.). London: UCL Press.

Forray, R. K. (2004a): *Életutak, iskolai pályák. Interjúk cigány, roma fiatalokkal*. Pécs: PTE BTK Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék.

Forray, R. K. (2004b): „Ebbe a dolgozatba beleírtam a lelkeket” Cigány gyermekek a közösségeikről. Manuscript.

Forray, R. K. & Marton, M. (2012): Egyházi szakkollégiumok. *Iskolakultúra*, 22(7–8), 35–44.

Halman, L., Sieben, I. & van Zundert, M. (Eds.) (2011): *Atlas of European Values. Trends and Traditions at the turn of the Century*. Leiden: Brill.

Husztai, É., Dávid, B. & Vajda, K. (2013) Strong Tie, Weak Tie and In-Betweens: A Continuous Measure of Tie Strength Based on Contact Diary Datasets. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 79, 38–61.

Kállai, E. & Törzsök E. (Eds.) (2006): Átszervezések kora: cigánynak lenni Magyarországon: jelentés 2002–2006. Budapest: Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány.

Kende, A. (2005): Értelmiségiként leszek roma, és romaként leszek értelmiségi. Vizsgálat roma egyetemisták életútjáról. In M. Neményi & J. Szalai (Eds.): *Kisebbségek kisebbsége. A magyarországi cigányok emberi és politikai jogai* (pp. 376–408.). Budapest: Új Mandátum.

Kemény, I., Janky, B. & Lengyel, G. (2004): *A magyarországi cigányság 1971–2003*. Budapest: Gondolat.

Kertesi, G. (2005): *A társadalom peremén*. Budapest: Osiris.
Kyuchukov, H. (2011): Roma girls: between traditional values and educational aspirations. *Intercultural Education*, 22(1), 97–104.

Lukács, Á. (2011): Roma értelmiségiek identitása. *Valóság*, 54(10), 79–95.

Morel, Gy. (1989): *Szociológia*. Budapest: Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet – Dialógus (Párbeszéd) Alapítvány.

Pusztai, G. (2004): Kapcsolatban a jövővel. *Valóság*, 47(5), 69–84.

Rosta, G. & Tomka, M. (Eds.) (2010). *Mit értékelnek a magyarok? Az Európai Értékvizsgálat 2008. évi magyar eredményei*.

Budapest: Agóra IX. OCIFE Magyarország – Faludi Ferenc Akadémia.

Szabó, A. – Bauer, B. (szerk.) (2009): Ifjúság2008 Gyorsjelentés. Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet. (<http://Downloads/ifjuszag2008---gyorsjelentenes.pdf>, utolsó hozzáférés: 2015. február 26.

Szabóné, K. J. (2005): *A magyarországi cigány értelmiség helyzete és mentális állapota*. Pécs: PTE BTK Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék.
Székely, Levente (szerk.) (2013): Magyar ifjúság 2012. Tanulmánykötet. Új nemzedék. (http://kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar_Ifjuszag_2012_tanulmanykotet.pdf, utolsó hozzáférés 2015. február 26.)

Tóth, K. D. (2004): *Magyarországi és angliai kiemelkedett cigányok identitástípusainak összehasonlító elemzése*. Budapest: Corvinus Egyetem.

Török Péter – Lukács Ágnes – Dávid Beáta 2014 „A család a felekezeti roma szakkollégiumi hallgatók értékrendszerében és kapcsolati hálózatában” előadás a *Család-tükör konferencián*, Szeged, Akadémia Bizottság Székháza, 2014. november 20.

Török, P., Martos, T. & Horváth-Szabó, K. (2010): Család, házasság és párkapcsolatok az értékek és elégedettség fényében In G. Rosta & M. Tomka (Eds.): *Mit értékelnek a magyarok? Az Európai Értékvizsgálat 2008. évi magyar eredményei*. (pp. 53–80.). Budapest: Agóra IX. OCIFE Magyarország – Faludi Ferenc Akadémia.

Jegyzetek

- 1 Egy pszichológiát végzett, jelenleg doktori tanulmányait folytató cigánylány személyes közlése alapján. Szomorúan vette tudomásul, hogy nagy valószínűséggel „pártában marad”.
- 2 Lásd például: Kemény, Janky and Lengyel (2004), Kertesi (2005), and Kállai and Törzsök (2006).
- 3 A Katolikus Egyházon belül a jezsuita rend és a görög katolikusok vettek részt a programban.
- 4 A magyar kormány az Európa Unió soros elnökeként 2011-ben meghirdetett egy romapolitikát.
- 5 Hasonló interjúkért ld.: Forray (2004a) és Pusztai (2004). Ez utóbbi szerint a vallási közösségek nemcsak az integrációt segítik elő, hanem az iskolai mobilitást is.
- 6 A miskolci görögkatolikus roma szakkollégium hallgatóit látogatóba vitték egy közeli, zömében cigányok által lakott település általános iskolájába. Az iskolások csak annyit tudtak, hogy egyetemisták jönnek hozzájuk, ám a látogatók roma származása titok maradt. Amikor a hallgatók beléptek az osztályterembe, a gyerekek nem jutottak szóhoz a meglepetéstől, ami csak tovább fokozódott, amikor a hallgatók elmesélték, hogy pl. jogásznak, informatikusnak, stb. tanulnak.
- 7 Számtalan publikáció taglalja az EVS egész kontinensre kiterjedő, általános eredményeit, lásd pl.: Ashford & Halman (1994), Halman, Sieben and Zundert (2011). Magyar elemzésekért lásd pl. Rosta és Tomka (2010), vagy Török, Martos és Horváth-Szabó (2010).
- 8 Török – Lukács – Dávid, 2014
- 9 De természetesen a hasonló korú magyar fiatalok véleményével való összehasonlításban elvégeztük a statisztikai próbákat (t-próba), vö. 3. táblázat.
- 10 A kódolás alapján – lásd a táblázatban – minél kisebb az átlagérték, annál nagyobb fontosságot tulajdonítanak a válaszolók annak a tényezőnek.
- 11 Sajnos a kifejezetten fiatalokra irányuló felmérésekben – például az ifjúságkutatás 2008-as és 2012-es felméréseiben (Szabó-Bauer 2009, Székely 2013) – nem szerepelnek ezek a kérdések, így csak az EVS-ben megkérdezett megfelelő korú személyek véleményével lehet összehasonlítást végezni.